

ANNEMARIE VON GABAIN

(1901 - 1993)

PROF. DR. HASAN EREN

1993 yılının ilk ayında Alman Türkolojisi ağır bir yitik verdi. Türklük bilimi ve özellikle eski Türkler ve dilleri alanında değerli çalışma ve yayınlar yapmış olan Prof. Dr. Annemarie von Gabain, 15 Ocak 1993 günü Berlin’de yaşama gözlerini yumdu.

Prof. Annemarie von Gabain 4 Temmuz 1901’de Mörchingen’de doğmuştur. Orta öğrenimini bitirdikten sonra Berlin Üniversitesinde tanınmış Sinolog Otto Franke’nin yanında çalışmış, onun derslerine ek olarak Türkolog Wilhelm Bang’ın derslerine de devam etmiştir. Turfan kazılarında bulunan Uygur yazmaları üzerinde çalışan Bang, Gabain’in Sinoloji bilgisinden yararlanmıştı. Uygurca yazmaların işlenmesi. Bang ile Gabain arasındaki ortak çalışmalar sonunda gerçekleşmiştir. Bu yazmaları Bang, Gabain ile ortak bir çalışma yaparak *Türkische Turfantexte* adı altında yayımlamıştır (6 bölüm, 1929–1934). *Analytischer Index zu den fünf ersten Stücken der türkischen Turfantexte* (1931) adlı eser de bu ortak çalışmaların bir ürünüdür.

Bang’ın ölümü (1934), Gabain’in Uygur yazmaları üzerindeki çalışmalarını aksatmamıştır. Berlin Akademisindeki eski Türkçe yazmaların işlenmesini büyük bir çaba ile sürdüren Gabain, bu dizide yeni yayınlar yapmıştır (VIII, 1954; IX, 1958, W. Winter ile birlikte; X, 1959, T. Kowalski ile birlikte). Bunlardan başka, F. W. K. Müller’in *Uigurica* adlı eserinin IV. kitabını da yayımlamıştır (1931).

Gabain’in Eski Türkçe ve Uygurca alanında birçok çalışması daha vardır: *Uigurische Studien* (*Ungarische Jahrbücher* X, 1930, W. Bang ile birlikte); *Die uigurische Übersetzung der Biographie Hüen-tsangs* (1935); *Briefe der uigurischen Hüen-tsang Biographie* (*Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften* 29: 371–415, 1938); *Alt-türkisches Schrifttum* (1950); *Die Frühgeschichte der Uiguren* (1952).

Gabain’in Eski Türkçe ve Uygurca alanındaki en büyük eseri *Alttürkische Grammatik* (Leipzig 1941, 2. bas. Wiesbaden 1950, 3. bas. Wiesbaden 1974)’tir.

“Eski Türkçe” alanındaki bu çalışmalarını yanında Gabain, çağdaş Türk diyalektleri üzerinde de durmuştur. Onun bu alanda yazdığı en büyük eser, Özbekçe grameri (*Özbekische Grammatik*, Leipzig-Wien 1945)’dir. *Philologiae Turcicae Fundamenta* adlı anıtsal ortak yayında da birçok yazısı çıkmıştır: *Das Alttürkische* (I, 1959); *Die Sprache des Codex Cumanicus* (I, 1959); *Altürkische Schreibe-kultur und Druckerei* (II, 1964); *Die alttürkische Literatur* (II, 1964); *Die komanische Literatur* (II, 1964) gibi.

Bunlardan başka, “Radloff”. Index der deutschen Bedeutungen, zusammengestellt und herausgegeben unter Leitung und Redaktion von A. v. Gabain und W. Veenker (Wiesbaden 1972) başlıklı eser de Gabain’in Türk sözlükçülüğüne yeni bir katkısıdır.

Gabain, 1935–1937 yılları arasında Ankara’da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Sinoloji profesörü olarak çalışmıştır. Ankara’dan ayrıldıktan sonra Berlin Üniversitesinde Türk dili öğretimini üzerine alan Gabain, II. Dünya Savaşının sonuna değin bu görevde kalmıştır. Savaşın sona ermesi üzerine Hamburg Üniversitesinde Türk dili profesörlüğüne atanmıştır.

Uygurca alanındaki çalışmalarıyla büyük bir ün kazanmış olan Gabain, 1957’de Türk Dil Kurumunun haberleşme üyeliğine, 1989’da da şeref üyeliğine seçilmiştir.

1973’te Cumhuriyetimizin 50. yıl dönümünde Türk diline katkılarında dolayı Gabain’e hükümetimizce şeref diploması verilmiştir.

Gabain, öğrencileri ve çalışma arkadaşları arasında Maryam apa adıyla anılmakta idi. 1961’de 60 yaşını dolduran Maryam apa’ya çalışma arkadaşları ve eski öğrencileri “Al Bitig” adlı bir armağan sunmuşlardı (*Ural-Altäische Jahrbücher XXXIII*).

Doğumunun 80. yıl dönümünde de çalışma arkadaşları ve öğrencileri Gabain için yeni bir armağan yayımladılar (*Scholia. Beiträge zur Turkologie und Zentralasienkunde*. Annemarie von Gabain zum 80. Geburtstag am 4. Juli 1981 dargebracht von Kollegen, Freunden und Schülern. Herausgegeben von Klaus Röhrborn und Horst Wilfrid Brands. 1981. XV + 246 s.).

Gabain 1952’de Societas Uralo-Altaica’nın kurulmasında aktif bir rol almış, 1964–1976 yılları arasında başkan olarak derneğin çalışma alanına giren bilim dallarının uluslararası bir kapsam kazanmasına katkıda bulunmuştur. Bu yoldaki çaba ve çalışmalarını değerlendiren Societas Uralo-Altaica, 1979’da Gabain’i şeref üyeliğine seçmiştir.

1940 yılında Gabain, Budapeşte Üniversitesinde Uygurca dersleri vermişti. Üniversite öğrencisi olarak bu dersleri ilgiyle takip etmiştim. Prof.

Gyula Németh, Prof. Lajos Ligeti gibi Türkoloji Bölümü öğretim üyeleri de onun bu derslerine katılmışlardı.

Bu bakımdan Gabain'in eski bir öğrencisi olarak Berlin'den gelen kara haberi derin bir üzüntüyle karşıladığımı açıklamak isterim.

Yazımın başında Gabain'in ölümünün Alman Türkolojisi için büyük bir yitik olduğunu dile getirmiştım. Onun Türklük bilimi alanındaki çalışmalarını gözden geçirdikten sonra bu gözlemin gerçeği açıklamaktan uzak kaldığımı gördüm.

Prof. Annemarie von Gabain'in ölümü yalnız Alman Türkolojisi için değil, uluslararası Türklük bilimi için de büyük bir yitiktir. Çünkü Prof. Gabain, Türklük bilimine uluslararası bir yaygınlık ve değer kazandıran seçkin bir bilim kadınıdır.